

Hvirring Sogns Lokalhistoriske Forening

Nyhedsbrev nr. 15

februar 2018

Om landkommunernes administration 1660-1841

Fæstebønderne havde ingen selvstændig politisk repræsentation, men var underlagt herremandens myndighed. De største godser – grevskaber og baronier – dannede ligefrem selvstændige amter. Ude i landsbyerne var der dog former for selvforvaltning.

På bystævnet samledes landsbyens gårdmænd under oldermændens ledelse, og med husmændene i periferien traf man beslutning om

Husk generalforsamlingen torsdag 8. februar 2018 kl. 19.00

Efterfølgende byder vi på en kop kaffe og derefter fortællinger fra Rask Mølle Skoles historie ved tidligere skoleinspektør Bent Henriksen.

dyrkning af markerne, ro og orden, men man oprettede ingen officiel lokaladministration ude i sognene.

I 1700-tallet skete det, at en bonde blev udpeget til forvaltningsopgaver som f.eks. lægdsmand ved soldaterudskrivning eller som fattigforstander. Man kunne også udpeges til kontrol og bistand med arbejdet på sognevejene. Visse politiopgaver kunne kun løses ved, at retsbetjenten havde en fast mand i de lokale sogne til at rapportere tilbage og tage sig af f.eks. tiggere og kriminelle. Man ser her de langt senere kommende sognefogeder.

Her er imidlertid ikke tale om personer valgt af lokalbefolkningen. De er udpeget af *kongens politimyndighed* og af *kongens præster*, der kommer langt mere ind i lokalstyret via bestemmelserne om deres virke i fattigvæsenet og skolevæsenet.

I 1830'ernes stænderforsamlinger, der var rådgivende for kongen, opstod tanken om selvstyre på landet, og i 1841 indførte man *sogneforstanderskaberne*, der blev forløber for de sognekommuner, der bestod helt frem til 1970.

Om landkommunernes administration 1841-1868

Efter 1841 og frem til næste reform i 1897 dannede man sogneforstanderskaber i hvert sogn. Præsten og største jordbesiddere var fødte medlemmer. Desuden skulle der af og blandt sognets beboere vælges 4-9 medlemmer. Herredsfoged og birkedommer havde indtil 1855 ret til at deltage i møderne.

Man havde valgret og var valgbar hvis man ejede

- mindst 1 td. hartkorn ager/eng el. 2 tdr. skov- eller mølleskyld
- en bygning til forsikringsværdi på mindst 1000 rigsbankdalere
- forpagtning eller leje af et avlsbrug på mindst 6 tdr. hartkorn.

Efter 1855 blev vælgerkorpsen udvidet, så næsten alle mænd over

25 år kunne vælge den mindre halvdel af sognerådet, mens de store skatteydere valgte den største halvdel. Valgperioden var på 6 år. Efter 3 år skulle halvdelen gå af og nye vælges. Genvælg var tilladt og handlingen var offentlig.

De vigtigste opgaver var *fattig- og skolevæsen samt veje*. Gruppen skulle vælge en formand, der ledte møderne. I skole- og fattigsager var det sognepræsten, der forelagde sagerne og indførte beslutningerne i skole- og fattigprotokoller. Det var også præsten, der på forstanderskabets vegne, skulle administrere disse områder mellem møderne.

Forstanderskabet bevilgede penge til skole- og fattig-væsen, udstedte håndværks-bevillinger, bevilling til at opkræve bropenge, holde kro, drive handel, anlægge møller eller brænderier. Sammen med retsbetjenten besluttede forstanderskabet hvilke biveje, der offentligt skulle vedligeholdes. Endeligt skulle de bidrage til god politiorden og støtte de af politimyndighederne udnævnte sognefogeder.

På billedet her ses et af de første sogne-forstanderskaber i Hvirring-Hornborg. Billedet er fra 1868, og manden i midten er formand – det er forpagter Benzon fra Rask Hovedgård.

Fra sogneforstanderskaber til sogneråd 1868 – 1933

I 1868 kom en ny landkommunallov. Nu hed det sogneråd, og de regulerede den kommunale forvaltning indtil 1933. Hovedopgaverne var fortsat skole-, fattig- og vejvæsen, men dertil også diverse andre kommunale opgaver.

Det var ofte fra et lille antal gårdejere, man ville finde *sognerådsformanden*, og de sad ret ofte tungt på posten. Det

var et brødløst og ret stort hverv, så derfor var det ikke alle, der havde råd til at påtage sig valget. Det gav mange små *sognekonger*.

Billederne her er fra 1899 og fra 1906. Det er Hvirring-

Hornborgs sogneråd, som i den periode havde gdr. S. Jensen som formand. Vi ved ikke, hvorfra han

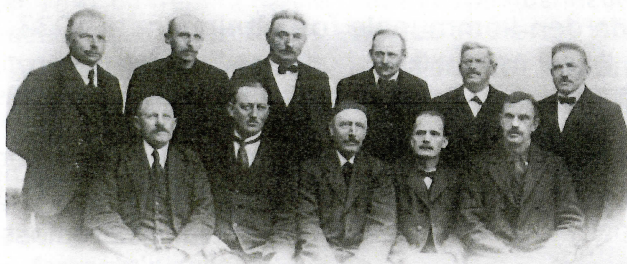

kom, og de øvrige kan vi heller ikke rigtigt stedfæste.

Sognerådsformanden skulle

- indkalde og lede møderne
- føre forhandlingsprotokol med vedtagelser og mindretalsudtalelser
- påse, at sognerådets beslutninger blev udført i praksis
- forestå den løbende korrespondance og lavede de nødvendige regnskabsprotokoller

Der blev ikke opbygget forvaltninger i sognene, så man måtte i alle sager henvende sig til sognerådsformanden på hans private bolig. Han var egnens absolutte magtcentrum. Billedet

øverst er rådet fra 1921 – 25. Der er nu langt flere familienavne, vi kan genkende og placere. Formanden er S. Rand fra Møllegård i Kalhave. Han går igen på billedet lige under, som er fra 1925 – 29. Det gælder også det næste billede, der viser perioden fra 1929 – 1933.

Foring - Høsten Sogneråd. 1929-33.

Foring - Høsten Sogneråd. 1929-33.

Fra 1908 - 1970

I 1908 blev rådernes demokratiske grundlag stærkt udbygget. Alle over 25 år – både kvinder og mænd – fik valgret. Valgretten blev frataget, hvis man skyldte i skat eller ikke havde tilbagebetalt sin fattighjælp. Dette blev dog stort set ophævet i 1933, hvor vi fik en ny lov om kommunernes styrelse. Den blev

gældende helt frem til 1965. Rådet skulle bestå af et ulige antal på mindst 5 og højst 19 personer. Rådet valgte selv sin formand, næstformand og kasserer blandt sine medlemmer for en hel 4 års valgperiode ad gangen. Kassereren forestod sognets kasse- og regnskab samt skatteopkrævning. Samtidigt kunne de lidt større sognekommuner nu antage en lønnet kasserer, som ikke selv var medlem af rådet. De sogne-kommunerne kunne også nedsætte stående udvalg til opgaverne i f.eks. skole-, vej- og forsørgelsesudvalg. Nogle sognekommuner var små, mens andre som **Hvirring-Hornborg** m. ca. 3000 indbyggere havde brug for muligheden for mere administration. På billedet herover ses et af de sogneråd, som mange nulevende personer her i vort eget lokalområde stadig vil kunne huske. Her ser vi Therkel Therkelsen, Haurum som sognerådsformand, hvad han fortsat var frem til kommunalreformen i 1970.

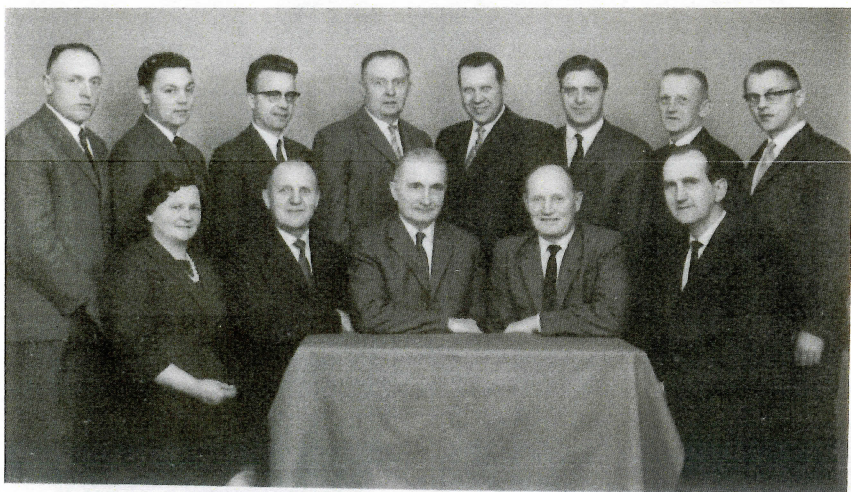

HVIRRING-HORNBORG SOGNERAAD 1958-62

Stående fra venstre: Hans J. Hansen, Valdemar Jensen, Jacob O. Juul, Jens P. Nielsen, Vagn Astrup, Agner Christiansen, Svend Hansen.
Siddende fra venstre: Hans Kristensen, Haakon Rasmussen, Therkel Therkelsen (formand), Peter Petersen, S. Nørgaard, (kæmner).

På billederne ser vi embedsmændenes indtog med kæmner Nørgaard på billederne fra 1958 – 1962, og 1962 – 1966 ser vi udover kæmner Nørgaard også kommuneingeniør Per Flinterup.

Hvirring - Hornborg sogneråd 1962 - 1966.

Stående fra venstre:

Agner Christiansen, Verner Broch, Per Flinterup Larsen, Jacob O. Juul, Jens P. Nielsen, Hans Kristensen, Svend Hansen og Svend Aage Nørgaard.
(Kommuneingeniør) (Kæmner)

Siddende fra venstre:

Helga Worm, Peter Petersen, Therkel Therkelsen, Håkon Rasmussen, og Halidan Broch.
(Formand)

Kommunekassen måtte ikke afholde nogen udgift uden rådets godkendelse. Budgettet skulle behandles 2 gange, revideres og så godkendes i amtsrådet, som også kunne tillade, at de lidt større sognekommuner kunne aflønne faste tjenestemænd og give vederlag til sognerådsformand og kasserer.

Alt dette og især K.K. Steinckes store socialreform i 1933 førte til, at også sognekommunerne på landet blev mere præget af administrative forpligtigelser, så man lidt efter lidt byggede kommunekontorer med åbningstider og mere eller mindre fast

Hviring - Hornborg sogneråd 1966-1970.

Stående fra venstre:

Agner Christiansen, Kaj Broby Hansen, Svend Skovghrd, Jens P. Nielsen, Hans Kristensen, Peer Flinterup Larsen.
(kommuningensint)

Siddende fra venstre:

Knud Frandsen, Helga Worm, Halldan Broch, Therkel Therkelsen, Peter Petersen, Håkon Rasmussen, Svend Aage Norgaard.
(formand) (kasserer)

personale. På den måde kunne man klare problemerne frem til 1965, hvor man besluttede at forberede sig til den store kommunalreform i 1970. I Hviring Hornborg førte det til, at sognerådet købte Kildespring i Rask Mølle og lagde administrationen der.

Fra 1970 til kommunalreformen i 2007 blev Hviring-Hornborg sognekommune en del af storkommunen Tørring-Uldum med godt 12.000 indbyggere - en ret stor landkommune. Fra 2007 gik Tørring-Uldum sammen med Juelsminde og Gl. Hedensted til Ny Hedensted med ca. 45.000 indbyggere. De store forandringer i vort lokale tilhørsforhold kan vi så skrive om ved en senere lejlighed.

Udarbejdet af Bent Henriksen den 9. januar 2018
for bestyrelsen i Hviring Sogns Lokalkrav

Arkivet "bor" på Rask Mølle Skole
Vi har åbent 1. og 3. torsdag 19 – 21 samt 3. torsdag 15 – 17
Der er lukket i skolernes ferier.

Byvandring i Boring

Torsdag den 17. maj kl. 19.00 er der byvandring i Boring med tilhørende besøg på Boring Kirkebakke.

Karl Christiansen, Boring tager sig af den historiske fremlægning.

Vi mødes på vejen ned mod Boring 24 – Boring Nedergård.

Parkering er mulig ved Boring 23 hos Gitte & Karsten Bech.

Sluttelig er der kaffe og samvær i laden hos Gitte & Karsten.

Kaffe og kage medbringer man selv.

Husk generalforsamlingen torsdag 8. februar 2018 kl. 19.00

Efterfølgende byder vi på en kop kaffe og derefter fortællinger fra Rask Mølle Skoles historie ved tidligere skoleinspektør Bent Henriksen.

Til beboerne i Hvirring Sogn

Bestyrelsen og andre ydende medlemmer bag sognets lokalarkiv arbejder gratis. Vi har mange former for udgifter og kun et meget lille kommunalt tilskud. Derfor søger vi dækning for udgifterne i vor medlemskreds.

Familiemedlemsskab er 75 kr./år – peronmedlemsskab er 50 kr./år.

Brug indbetalingskort, som det findes på din bankkonto. Det er korttype 73 med konto nr. 84743038!

Gør I det, kan vi registrere jer som medlemmer.

Du kan også betale kontant ved generalforsamlingen.

Du kan også betale kontant til en af bestyrelsesmedlemmerne.

Hjælp os til flere medlemmer - vi kan bruge mange flere. I skal blot huske selv at betale, og så give ideen videre til andre, I kender.

Vi bevarer lokale historiske arkivalier og et lokalt engagement i sognet.